

**ÇUKUROVA'DA ÖLÜMLE İLGİLİ
İNANIŞLAR-UYGULAMALAR
ve İSKENDERUN MEZAR
TAŞLARININ DİLİ**

Öğr.Gör. Mehmet Yardımcı

İnsan hayatının üç önemli geçidinden biri olan ölümle ilgili inanışların Çukurova'daki durumu üzerine yaptığımız araştırmada Türkiye genelinde yaygın olan biçiminin de genel olarak bu yörede uygulandığını tesbit ettik. Tesbitlerimiz arasında sadece Çukurova yöresine has olan ölümle ilgili inanış ve uygulamaların da oldukça dikkat çekici olduğunu belirtmekte yarar görmekteyiz.

Çukurova'daki ölümle ilgili inanış ve uygulamaları üç ana bölümde ele aldık. Bunlardan birincisi ölüm öncesi ile ilgili inanışlar, ikincisi ölüm anı ile ilgili inanışlar ve uygulamalar, üçüncüsü de ölüm sonrası ile ilgili inanışlar ve uygulamalardır.

I. Ölüm Öncesi İle İlaî İnanış ve Uygulamalar :

Ölüm korkusunun insan üzerinde yaptığı psikolojik etki nedeniyle insanlar, bazı halleri ölümün bir ön belirtisi saymışlardır. Bu belirtilerden Çukurova'da inanılanlarının bazıları şu şekildedir:

- a. Rüyasında evinin duvarını yıkılmış görenin ailesinden birinin öleceğine inanılır. (Mersin, Adana, İskenderun, Ceyhan, Kadırlı, Kozan)
- b. Rüyasında evinin önüne bırakılmış kazan görenin ailesinden (Aynı kazandan pişen yemekten yiyenlerden) birinin öleceğine inanılır, (Mersin, Mut)
- c. Rüyasında deve tarafından kovalanan kimsenin ailesinden birinin öleceğine inanılır (Mersin)
- ç. Rüyasında kuru odun yüklü bir devenin evinin önüne çöktüğünü görenin ailesinden birinin öleceğine inanılır. (İçel)
- d. Tavuğun horoz gibi ötmesi halinde o evden bir ölü çıkacağına inanılır. Önlem için horoz gibi öten tavuk hemen kesilir. (Adana,

Kozan, Kadirli, Saimbeyli, Ceyhan)

e. Rüyasında ölen bir kişinin yemek istediğini görmek o evden yeni ölen (ailenin en son ölen) kişinin o yemeği istediğine işaret sayılır ve yemek yapıp evin dışındakilere yedirilir, ev halkı yemez. Bu işlem yapılmazsa aileden bir kişinin daha öleceğine inanılır. (Kadirli, Ceyhan, İskenderun)

f. Köpek uluduğu zaman yakında bir ölüm olayının vukuu bula çağına inanılır. (Adana)

g. Fırtına biçiminde esen rüzgârın çok kuvvetli olması halinde yaşlı birinin öleceğine inanılır. (Adana, Kadirli, Kozan)

h. Kimin damında baykuş öterse o evden yakın bir zamanda ölü çıkacağına inanılır. Bunu önlemek için de soğan kesilip kuşun öttüğü tarafa atılır. (Kozan)

II. Ölüm Anı ile İlgili İnanış ve Uygulamalar:

A. Ölüm Anı

a. Bir hastanın yanına gelenleri tanımaz hale gelmesi, yüzünün sapsarı olması, soğuk soğuk terlemesi, gözlerinin tavana dikilmesi, vücudunun özellikle ayaklarının şişmesi, vücudunda "Hasbir" denilen kırmızı beneklerin oluşması, çok sayıklaması, ayağının soğuması, dili tutulması durumlarında ölüm anının çok yaklaştığına ve kısa bir zamanda öleceğine inanılır. (Saimbeyli, Kadirli, Kozan)

b. Hastanın ölüm anında can çekişme acısını hafifletmek için ağzına zemzem suyu damlatılır. Başında Kur'an okutulur. Hasta çok can çekişirse çok sevdiği birini beklediğine inanıldığından uzakta bulunan sevdiklerinin resimleri gösterilir. (Mersin)

c. Mersin ve çevre köylerinde canın her tüyün dibinden çıktığına inananlar bulunmakta olup, can çekişme dediğimiz hastanın ölüm olayının vukuu sırasında çektiği sıkıntı buna bağlanmaktadır.

ç. Daha önceden hasta birinin öleceği anlaşılınca yakınları odadan çıkarılır. Ölenin ağzını bağlamayı, gözlerini sıvazlamayı becerecek biri odada kalır. Hasta son nefesini verip ruhunu teslim edince bu şahıs ölenin çenesini bir tülbentle bağlar, gözlerini sıvazlayıp bacaklarını düzeltir. (Adana, Mersin, Mut, Silifke, Kozan)

B. Ölüm Anından Mezara Gömülene Kadarki Zamanla İlgili İnanma ve Uygulamalar

- a. Ölüm haberini alan komşular hemen büyük bir kazanla su ısıtmaya koyulurlar. Ölen kadınsa suyu kadınlar, erkeğe erkekler ısıtır.
- b. Kefen bezi erkeklerde iki defa sarılır, kadınlarda kefen yedi defaya kadar sarılabilir. Daha sonra "Baaş" adı verilen ipele bağlanır. (Mersin, Adana, Kadirli, Kozan, İskenderun)
- c. Ölen kadınsa başına yeşil başörtü sarılır.
- d. Cenaze üzerinden herhangi bir şey alınıp verilmez. Üzerinden birşey geçirilmez. Üzerinden bir şey alınıp verilirse ölünün hortlayıp sık sık evi rahatsız edeceğine inanılır. (Mersin, Silifke, Mut)
- e. Ölünün kefeni içine çörekotu konur. (Kadirli, Kozan)
- f. Ölü yıkanırken evdeki ve yakın komşulardaki bütün uyuyanlar uyandırılır. (Saimbeyli, Kadirli)
- g. Ölü yıkandıktan sonra su ısıtılan kazan ters çevrilir. (Silifke, Gülnar, Mut, Mersin)
- h. Ölenin temiz ve yeni giysilerinden biri dünyada gözü kalmasın diye salın üzerine atılır. (Mersin)
- i. Tabutun üzerine ölenin cinsini ve yaşını belirlemek amacı ile kız ya da gelinler için al renkli, pullu ve ipekli bir örtü, yaşlı kadınsa bir bohça konur. (Mersin)
- ı. Mezar eşen, ölüyü yıkayan ve suyu ısıtana para verilir, yemek yedirilir. Buna Elbeyli'de "Kör" ya da "Sin" denir. (Elbeyli, Kadirli, Kozan Saimbeyli)
- j. Cenaze evden çıkmadan evvel cenazenin ayakkabısı ve tenişir tahtası evden çıkarılır. (Mersin)
- k. Cenaze evden çıkacağı zaman salı önce cenazenin en yakın akrabaları kaldırır. (Mersin, Adana)
- l. Cenaze evden çıkınca arkasından su dökülür. (Mersin)
- m. Cenaze kalktığı zaman cenazenin kalktığı yere bir taş konur. (Kadirli)
- n. Sokaktan bir cenaze geçtiği görüldüğünden evde kırkını doldurmayan bir çocuk varsa anası ile birlikte yataktan kaldırılır. (Silifke)

p. Cenaze evden çıkarıldıktan sonra arkasından, evden çıkacak ölülerin arkası kesilsin diye dışarıya eski bir bıçak ya da makas gibi kesici bir alet atılır. (Adana)

r. Cenaze kalkınca bir tas bulgur, soğan ve bir bardak yağ bir fakir aileye verilir. (Kozan, Kadirli, Adana)

s. İçel'in bazı köylerinde cenaze çıktıktan sonra arkasından beş altı adım yürünür. (İçel)

ş. Cenaze yolda giderken tanıdık olsun tanıdık olsun olmasın cenaze salının altına girerek on adım götürmenin çok sevap olduğuna inanılır. (Adana)

t. Kapısının önünden cenaze geçtiğini gören evinde uyuyan varsa hemen uyandırır. (Mersin)

u. Ölüyü kabre yerleştirirken mezara özellikle bir yakın akrabası girer. Hiç akrabası yoksa en yakın komşusu girer. (Adana)

ü. İmam mezarlıkta "Talgın" verir, ceset mezara sağ tarafa meyili olarak bırakılır. Daha sonra önceden hazırlanan ve "Mertek" denilen ağaçla (kalın tahta ile) kapatılır. Ağaçların üzerine de "Burma" da denilen ot konur. Toprak daha sonra kapatılır. (Mersin Adana, Kadirli)

v. Mezarın üzerine su serpilip toprak berkleştirilir. Gülnar'da mezarın üstü dikenlerle örtülür. Gülnar ve Mut'ta eskiden ateş de yakıldığı söylenmektedir. (Gülnar, Mut)

y. Cahit Öztelli'nin 1957'de yaptığı bir tesbite göre Mersin'de bir gencin ölüsünün çalgı çalınarak götürüldüğü görülmüştür.

z. Bulgar Dağı yörüklerinden olan Bahşiş ve Kemik obalarında mezarın başına kırmızı renkte bir bayrak takılıp bayrağın altına şeker konur. Çocuklar da her gün ibadet eder gibi bayrağın altından şeker alıp yerler.

III. Ölüm Sonrası İle İlgili İnanış ve Uvalamalar:

a. Ölü evinden çıkan doğruca kendi evine giderek ev halkından kimse ile konuşmadan önce tuvalete gidip el ve yüzünü yıkadıktan sonra ev halkı ile konuşur. (Kadirli, Kozan, Mersin)

b. Bir evden ölü çıkınca üç gün o evden ocak yanmaz. Üç gün ev sahiplerinin yiyeceğini komşular sağlar. (Mersin, Silifke, Mut, Adana)

c. Yörüklerde ve Çukurova'nın geniş bir kesiminde, cenaze evin de o gün ölü gömüldükten sonra "Kazma Tıkırtısı" denen bir ziyafet verilir. Bu ziyafetin bütün masrafları komşular tarafından karşılanır. (Mersin)

ç. Ölümünden itibaren üç gün geceleri ölünün yıkandığı yere su dolu ibrik konur. Sabahları sular boşaltılır. (Kadirli, Kozan)

d. Cemaat mezarlıktan döndükten sonra ölü evine "Taziye" denilen ziyaret yapılır. Ölü evine yedi adım uzaklıkta bulunan bütün komşular evdeki suları dökerler.

e. Türkmenlerde, genç ölmüş bir adam gömüldükten sonra, bindiği atı süsleyip, ölünün üzerinden çıkan elbiseyi ağaca giydirip köyün kadınları donatılmış bu at ve giydirilmiş ağacın karşısına geçerek ağıt yakıp ağlaşırlar. (Mersin)

f. Zaman geçirilmeden ölenin iskatı verilir, hayrı yapılır. Ölenin giyecekleri yoksullara verilir, bu giysilere "soyka" denir. (Mersin, Adana, İskenderun)

g. Ölü evine üç gün süre ile taziye için gelenlere özellikle Çukurova'nın doğu ve iç kesimlerinde "Gümgüm" denilen büyük cezvelerle pişirilen kahve ikram edilir. (Kadirli, Kozan, Dört Yol, İskenderun)

h. Ölü öldükten üç gün sonra helvası, yedi gün sonra yemek ve mevlüt, kırkıncı gün lokma dağıtılır. Üçüncü gün can helvası yapılmazsa ölünün ağzının köpüğünün gitmeyeceğine ve ölünün muzdarip olacağına inanılır. (Adana, Mut Mersin, Kadirli, Kozan, Dört Yol)

ı. Türkmenler arasında yedi gün sonra ölünün canı için tuz dağıtılır. Üç ay geçince ölünün canı için helva yapıp dağıtılır, aradan sene geçince de kurban kesilir.

i. Ölülerin her perşembe günü evleri ziyaret ettiğine inanılır. Ateşe çığ yağ atılarak "Ocaktan geçmişlerin payı olsun" denilir. Yağın kokusunu duyan ruhlar unutamadıklarını anlayıp sevinceklerine inanılır. (Kozan, Dört Yol, Bahçe)

j. Bayramlarda mezarlara ziyarete gidilir ve mezarların üzerine şeker bırakılır. O şekerleri çocuklar toplar ve ölünün hayrına yerler (Kadirli)

k. Gülnar'da ölü öldüğü gün mezarın üzerine örtülen dikenler kırkinci günü kaldırılır, kırk yasin okunur. Elli ikinci gecesi de eğer varsa vasiyetnamesi okunur.

l. 1 Mart 1938 tarihli Aylık Mersin Halkevi Dergisi'nin 3. sayısının 10-11 sayfalarında Taha Toros'un "Toroslar'da Tahtacı Oymakları" isimli yazısının "Ölüm Adetleri" bölümünde; Tahtacıların ölümlerini kendilerine ait mezarlığa gömdükleri, eğer yolda ölmüşse ve civarda Tahtacı mezarlığı yoksa ölüyü al bir katıra yükleyerek al bayraklar ve bezler sararlar. Ölen erkeğe ve büyüğe cenazenin önünde giderken içki içerler. Ölüyü gömdükten sonra önce ölü sahibinin evinde mükemmel bir içkili yemek yerler. Toroslar'da (Bozantı'da) Tahtacı mezarlığı olmadığı için burada oturanlar ölümlerini Belemelikte Tahtacı mezarlığına götürürler, biçiminde bir ifadeye rastlamış bulunmaktayız.

m. İcel'de mezar taşlarına ölenin neden öldüğünü belirten motif yapma geleneği de yaygındır. Mesala; o kişi öldürülmüşse bıçak ya da tabanca resmi, hastalıktan ölmüşse külah resmi, suda boğulmuşsa bardak resmi yapılmaktadır.

İskenderun mezarlığı ve İskenderun Mezar Taşlarının Dili konusuna gelince bilindiği gibi mezar taşları şekil ve işleniş bakımından Türk'ün sanat ruhunun inceliğini, kitabeleri ile de hayat görüşünü sergiler. Mezar taşlarındaki yazılar Dil, Halk Edebiyatı ve Sosyoloji gibi sahaları ilgilendirir.

Kültürün ve duyguların yansıdığı ülkenin tapu senetleri olarak gördüğümüz mezarlıklar sanat ve edebi açıdan muhafaza altına alınması gereken değerlerimizdir.

Bizde mezar taşı dikme ve mezar taşına yazı yazma adedinin ne zamandan beri var olduğu hakkında kesin bir bilgiye sahip değiliz. Elimizdeki en eski deliller Köktürk karakteri ile yazılmış Yenisey abideleridir. Yenisey'in güneyi ile batısında yer alan taşların bazılarının beşinci yüzyıl veya daha önceye ait olduğu sanılmaktadır.

Bugün Türkiye'de mezarlıkların büyük bir bölümü terkedilmiş görünümünde olup bakımsız durumdadır. Mezarlıklar üzerine Türkiye'de fazla çalışma yapılmamıştır. Son yıllarda bu alanda

çalışmaya başlayan kişilerin sayısı da parmakla sayılacak kadar azdır.

Konumuz olan İskenderun Mezarlığı'nın oldukça bakımlı ve düzenli oluşu dikkatimizi çekmiştir. Bu mezarlık İskenderun Uluçınar yolu üzerinde oldukça geniş bir alanda kurulmuştur. Bu geniş alanda mezarlar planlı bir biçimde düzenlenmiştir. Büyük çam ağaçları yaz kış yeşilliğini korumakta genelde ürkütücü olan mezarlık görünümü çeşit çeşit çiçekleri, her tarafında akan suları ile bakımlı bir park görünümüne sokmuştur.

Bu mezarlıkta mezarların çoğu beyaz mermerden yapılmış, oldukça süslü ve değişik şekillerden meydana gelmiştir. Bu mezarlardan iki ya da daha fazla katlı olanlar olduğu gibi oldukça yüksek ve üzeri beşik şeklinde örtülmüş olanları da bulunmaktadır.

Bazı mezarlarda ölen kişinin fotoğrafı ve değişik çiçek motifleri (Özellikle karanfil çiçeği), bülbül motifleri dikkat çekmektedir.

Aile mezarlıklarından bazıları demir parmaklıklar içinde diğer mezarlardan ayrılmıştır. Genelde mezarlığın ön tarafında ölen kişiye ait ölüm ve doğum tarihi, arka tarafta ise yine ölen kişiyle ilgili yazılar bulunmaktadır.

Bu mezarlığın ilginç yönlerinden biri de diğer dinlere mensup kişilerin mezarlarının da aynı alan içinde olmasıdır. Katolik, Ortadoks ve Protestan meshebinde olan kişilerin mezarları da birbirinden ayrılmıştır.

İskenderun genel yapısı dolayısıyla oldukça karışık bir yapıya sahiptir. Ayrı dinden olan kişilerin mezarlıkları ile müslüman mezarlıkları aynı sahada bulunmaktadır.

Bu mezarlıklar içinde en uygun olanı L.Antuvan Maksume'nin aile mezarlığıdır. İstiklâl Maksume için yapılmış olan bu mezarlık mermerden ev şeklindedir. Dışı oldukça süslü olan ev şeklindeki bu mezarlığın bahçe bölümünde bir de havuz bulunmaktadır. Etrafı demir parmaklıklarla çevrili ev biçimindeki bu mezarlığın içi de dışı kadar güzel olup evin üstünde de temsili bir melek heykeli bulunmaktadır.

Lyonel A. Makzume Aile Mezarlığı

Gayrimüslimlere ait olan mezarlarda müslüman mezarlarında olduğu gibi yazı bulunmayıp sadece haç işareti ile doğum-ölüm tarihleri ve kişinin adı bulunmaktadır. Bazılarında ise melek motifleri yer almaktadır.

Mezar taşlarının dili ayrı bir anlam taşımaktadır. Bu yazılar okuyan kişiyi derinden etkileyecek kadar duygusal ve gerçekçidir.

Mezar taşları üzerindeki yazıları belli bir sınıflandırmaya tabi tutarsak;

- a. Fatıha isteyenler
- b. Öldüğü günü belirtenler
- c. ölüm nedenini işaret edenler
- ç. Geride bıraktıkları ile yakın ilişkiyi sürdürdüğünü belirtenler.
- d. Felekten, kaderden yakınanlar duygularını içli söyleyişlerle dile getirmişlerdir.

İskenderun mezar taşlarından tesbit ettiğimiz bazı duygulu ifadeleri biz de yazımıza aktarmayı yararlı gördük.

Ruhuna Fatıha
Hasan Süsen
Doğ: 1317
Ölüm : 11.1.1979
İnsan ođlu bilmez dünyada
Neler gelir başına
Son duraktır derler musalla taşına
Bir gün sen de muhtaç olursun
Fatıha ile bir damla göz yaşına

Mehmet Akdar Ruhuna
Fatıha Doğ:1929 Ölüm
:1978 Bu cihanda ben
de Gezdim sen gibi Oku
bir Fatıha sen de
Olacaksın benim gibi

Nazmi Afacan
Ruhuna Fatıha
Doğ : 1925 Ölüm : 1973
Bırakıp geçme ey
Muhammet ümmeti
Ölünün diriden
Bir Fatıhadır minneti

Sabahat Pehlivan
Ruhuna Fatıha Doğ
: 11.3.1958 Ölüm
:28.5.1987

29 yaşında girdim mezara
Her geçen okusun ruhuma Fatıha
Tabutumu isterim yeşil kara
Örnek olsun annesinden ayrılına
Eğer bir gün yolunuz düşerse mezarıma
Otları yeşermiş bir mezar ara
Dök işte anneciğim göz yaşlarını mezarıma
Orada biri var 29 yaşında

Kemal Afacan
Ruhuna Fatıha

Kemale ermek için adıma dendi Kemal
Yükselmek ve yükseltmekti bence ideal Bir
kaza kurşunuyla hamlem yarıda kaldı Annem
babam toprağım hakkını etsin helal

Ruhuna Fatıha
Mehmet Yanmış
Zalim hapisane
Anam bir hapisaneden kurtuldum
Bu sefer ebediyen toprak altına konuldum
Yedi sene ayrı kaldığım anam ve kardeşlerime
Cesedimi gönderdiler acı şekilde
Tez gel anam tez gel her perşembe
Görüş gününe

Ruhuna Fatıha
Semir Karpuz

Bülbül idim gül bahçede öterdim Daldan
dala gezerdim Genç yaşımda ecel kapımı
çaldı Dünyaya doymadan kara toprağa
girdim

Arabistan Kurbanı
Mahmut Sucu Doğ
:1933 Ölm : 1982

Dokuz çocuđundan babalarına
Son bir armađan
Nasıl kıydın ey zalim Arabistan
Babamızı bizden kopardın
Kara topraklara verdin
Dokuz çocuğunu babadan öksüz bıraktın
Canım babamız yolunu bekliyorduk
İzine gelecekti babamız görecektik
Tez kara haber geldi bize
Babamızı son bir defa görmeden
Kara topraklara verdin zalim Arabistan
Babadan öksüz bıraktın bizi kara gurbet

Yüksek Makina Mühendisi
Erdođan Güney Doğ: 1938
Ölm : 1972

Ruhuna Fatiha

Elim bir trafik kazası İle gelen
ölümün yıktığı Sevgi ve
İnsanlık sembolü Aziz varlığı

Mustafa Necmettin Melek
İskenderun Lisesi Müdürü

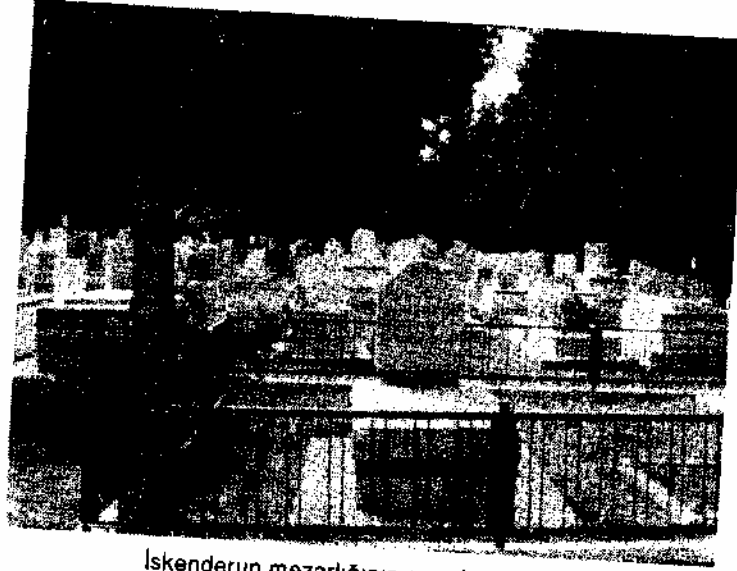
Doğ: 1919
Ölüm : 1974

Ruhuna Fatih

Bütün hayatını
Gençlerin yetişmesine vakfeden

İçli duygulan dile getiren mezar taşlarının dilinde yoksulluğun ve zenginliğin önemli olmadığını, ölen kimseleri çok seven yakınlarının duygularını, kişilerin mesleklerini kalıcı birer tapu senedi gibi görmek mümkündür.

Mezar taşlarının dilinde ölümün herkes için kaçınılmaz bir son oluşunu görüp ibret alıp dünyüdü bu kaçınılmaz sonu da düşünerek davranışlarımıza bir çeki düzen vermemiz gereğini dile getirmek isterim.

İskenderun mezarlığının genel görünüşü

A.YAZILI KAYNAKLAR

1. ARTAN, Gündüz. Gülnar'da Bazı İnanışlar, Türk Folklor Araştırmaları, C.8, S. 164, Mart 1963, s. 3002
2. ÖRNEK, Prof.Dr.Sedat Veyis. Anadolu Folklorunda Ölüm, 2. bas. Ank. 1979, ankara Ün. DTCF yay.
3. ÖZTELLİ, Cahit. Başa Toprak Savurmak ve Yas-Ölü Gelenek leri, Türk Folklor Araştırmaları, C.5, S.116, Mart 1959, s. 1860-64.
4. TOROS, Taha. Tahtacı Oymakları, İçel Aylık Mersin Halkevi Dergisi S.3, Mart 1938.
5. YALKIN, Ali Rıza. Cenupta Türkmen Oymakları, 2 c, Ank. 1977, Kültür Bakanlığı Yay.
6. YARDIMCI, Mehmet. Çukurova'da Halk İnanmalar; ve Gele neksel İyileştirme Yöntemleri ile İlgili Uygulamalar, 2. Mersin Milli Kültür ve Eğitim Sempozyumu Bildirileri, Mersin H.E.M. ve A.S.O. Yay. : 4 Özen Mat. Ank. 1989
7. YARDIMCI, Mehmet. Ağıt Söyleme Geleneğimiz ve Kadirli Kozan Yöresi Ağıtları, I.Uluslararası Karacaoğlan-Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu, 20-25 Kasım 1990 Adana.
8. UĞUR, Sait. İçel Folkloru 3c. Ank. 1947, Ulus Basımevi.
9. YÜZBAŞIOĞLU, Eflatun. Silifke'de Halk İnanmaları, İçel Kültürü, Yıl : 3, S. 9, Eylül 1989, s. 29.

B. SÖZLÜ KAYNAKLAR

1. Hasan KAYA, Edebiyat Öğretmeni, İskenderun
2. İlker SARMAZ, Edebiyat Öğretmeni, Kadirli
3. Hatice GİRGEÇ, Edebiyat Öğretmeni, Düziçi
4. Nuri ÖZTÜRK, Üniversite öğrencisi, Kozan
5. Şahmurat ARIK, Üniversite öğrencisi, Kadirli